

A

ACTIVEREN, COMPETENTIES MOBILISEREN

Epiloog

Wim Herremans

Gevoed door een groeiende economie herpakte de Vlaamse arbeidsmarkt zich in 2004/2005. De werkzaamheidsgraad steeg opnieuw na drie jaar van stabilisatie, de werkloosheid daalde in oktober 2005 voor het eerst sinds augustus 2001 en de jobgroei (op Belgisch niveau) werd kwartaal na kwartaal sterker. De voornaamste indicatoren geven aan dat de Vlaamse arbeidsmarkt in staat is om te herstellen van de geleden schade sinds de economische neergang in 2001 – weliswaar onder voorbehoud van een voldoende sterk economisch draagvlak. Toch biedt het aantrekken van economie en arbeidsmarkt onvoldoende garantie dat de jobwinst ook verdeeld zal worden onder alle lagen van de bevolking. In weerwil van de conjunctuuropleving wordt de globale arbeidsdeelname immers nog steeds doorkruist door een aantal halsstarrige breuklijnen waarbij bepaalde bevolkingsgroepen systematisch oververtegenwoordigd zijn bij de niet-beroepsactieven. Naast de inspanningen voor de werklozen is er ook ten aanzien van deze minder zichtbare arbeidsreserve een belangrijke rol weggelegd voor het activeringsbeleid. De richtinggevende Lissabon-norm van 70% werkenden zal maar kunnen benaderd worden indien iedereen in gelijke mate zijn/haar kansen kan realiseren op de arbeidsmarkt. Hfdst. 2

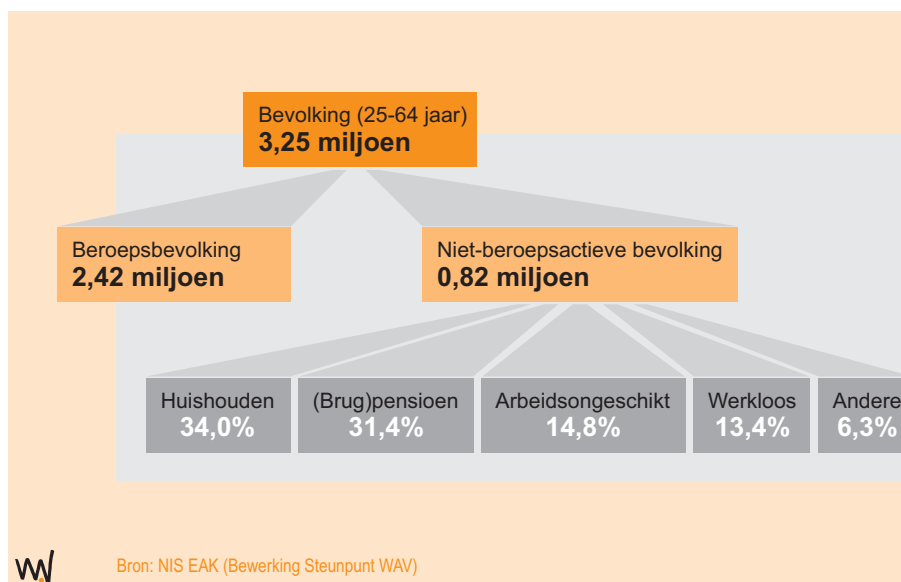
1 Activeren

Een kwart van de 3,25 miljoen Vlamingen tussen 25 en 64 jaar is niet beroepsactief. Dit wil zeggen dat er 824 000 volwassen Vlamingen zijn die geen werk hebben, niet actief naar werk zoeken of niet beschikbaar zijn om op korte termijn een nieuwe job te beginnen. Het gaat om personen die om familiale, sociale, persoonlijke of gezondheidsredenen niet (langer) gericht zijn op de arbeidsmarkt: veelal huisvrouwen en (brug)gepensioneerden, maar ook arbeidsongeschikten en ‘teruggetrokken’ werklozen¹ (figuur 1).

¹ Dit zijn personen die zichzelf als werklozen omschrijven, maar niet actief naar werk gezocht hebben of niet beschikbaar zijn om binnen de twee weken een job te beginnen; waaronder werklozen die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende. Volgens de ILO-criteria worden zij bij de niet-beroepsactieven geteld.

Figuur 1.

Bevolking (25-64 jaar) naar socio-economische positie (Vlaams Gewest; 2004)

Niettegenstaande de diverse samenstelling vallen er toch lijnen te trekken in de – ruim gedefinieerde – ‘potentiële arbeidsreserve’. Ouderen, vrouwen en laaggeschoolden zetten er de toon en ook de niet-EU-inwoners zijn er oververtegenwoordigd (tabel 1). Wil het beleid nog meer personen aan het werk krijgen, dan zijn dit de doelgroepen waar de nood tot activeren het hoogst is.

1.1 ■■ Generatiekloof

Met de ‘vergrijzingsboom’ die voor de deur staat, is de generatiekloof ongetwijfeld de meest in het oog springende breuklijn. In 2004 waren er 586 000 Vlamingen tussen 50 en 64 jaar niet-beroepsactief, dit is iets meer dan de helft van alle ouderen (54,2%). Bij de 25-49-jarigen waren er 238 000 niet-beroepsactieven, wat gelijk is aan 11% (tabel 1). Kijken we meer in detail (figuur 2) dan blijkt de afstand tot de arbeidsmarkt vooral groot bij de omvangrijke groep van laaggeschoolde vijftigplussers: drie kwart van de laaggeschoolde vrouwen tussen 50 en 64 jaar neemt niet deel aan de arbeidsmarkt (75,4%) en ruim de helft van de laaggeschoolde mannen (54,3%). Toch blijft ook een derde van de kleine groep van hooggeschoolde ouderen afzijdig van de arbeidsmarkt (44,7% bij de vrouwen, 26,4% bij de mannen). Aangezien niet-beroepsactieve ouderen nauwelijks terugstromen naar de arbeidsmarkt vormen zij voor het activeringsbeleid allicht de moeilijkst te bereiken groep. Het aandeel van niet-beroepsactieve vijftigplussers werd wel

kleiner sinds 2001 (-4,6 procentpunt, tabel 1). Aan de basis hiervan ligt een cohorte-effect van vrouwen die in toenemende mate participeren aan de arbeidsmarkt en ook op oudere leeftijd beroepsactief blijven.

Hfdst. 2

Bij de ouderen geldt in de eerste plaats het pensioen of het brugpensioen als argument om niet meer actief deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Het pensioen is vooral voor de relatief kleine groep van hooggeschoolde ouderen die niet meer beroepsactief zijn doorslaggevend. Het brugpensioen komt dan weer vaker voor bij lager geschoolden en is een bijna uitsluitend mannelijke aangelegenheid. Heel wat andere lager geschoolde vijftigplussers zijn arbeidsongeschikt of hebben zich teruggetrokken als werklozen (figuur 2).

Tabel 1.

Niet-beroepsactieve bevolking (25-64 jaar) (Vlaams Gewest; 2004 en evolutie 2001-2004)

	Bevolking		Niet-Beroepsactieve bevolking	
	2004 (n)	2004 (n)	2004 (%)	2001-2004 (ppn)
Totaal	3 247 000	824 000	25,4	-2,4
25-49 jaar	2 167 000	238 000	11,0	-2,0
50-64 jaar	1 080 000	586 000	54,2	-4,6
Mannen	1 650 000	284 000	17,2	-0,6
Vrouwen	1 597 000	540 000	33,8	-4,1
EU-inwoners	3 186 000	797 000	25,0	-2,3
Niet-EU-inwoners	60 000	27 000	44,1	-8,2
Laaggeschoold	1 125 000	491 000	43,7	-1,7
Middengeschoold	1 142 000	221 000	19,3	-0,7
Hooggeschoold	979 000	112 000	11,4	-0,7

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

1.2 *Seksekloof*

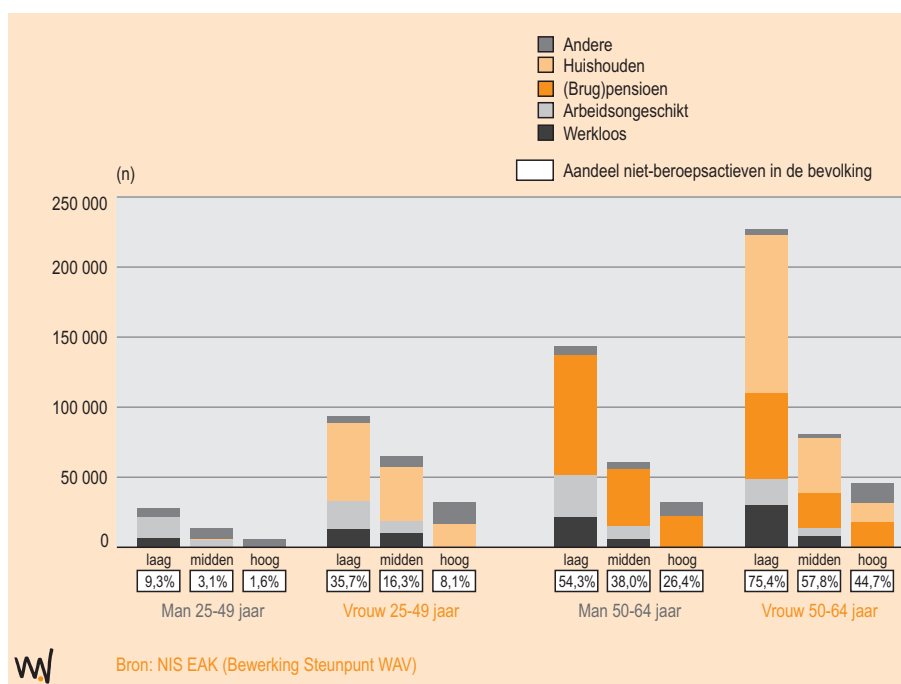
Ook al wegen de vijftigplussers sterk door bij de niet-beroepsactieven, toch mag het activeringsdebat niet verengd worden tot een generatiedebat. Leeftijd is niet de alles bepalende factor voor het al dan niet deelnemen aan de arbeidsmarkt. De andere breuklijnen die de niet-participatie beïnvloeden lopen vaak dwars door de leeftijdsgroepen heen. Zo zijn vrouwen zowel bij de min-vijftigers als bij de plus-vijftigers meer niet-beroepsactief dan mannen. Globaal gezien neemt een derde van alle vrouwen tussen 25 en 64 jaar niet deel aan de arbeidsmarkt, tegenover 17,2% bij de mannen (tabel 1). Gezien het eerder besproken cohorte-effect van toenemende participatie

van vrouwen daalde ook bij vrouwen het aandeel niet-beroepsactieven tussen 2001 en 2004 (-4,1 procentpunt).

Huishoudelijke taken zijn vaak doorslaggevend bij vrouwen om zich niet aan te bieden op de arbeidsmarkt: 47% van de niet-beroepsactieve vrouwen ouder dan 50 jaar geeft aan huisvrouw te zijn, bij de 25-49-jarigen geldt dit zelfs voor 58%. Ondanks de sterk toenemende vrouwelijke arbeidsdeelname houdt het klassieke rollenpatroon, waarbij vrouwen zich niet aanbieden op de arbeidsmarkt omwille van de zorg voor het huishouden, blijkbaar nog behoorlijk stand. Hoewel de zorg voor het huishouden in alle onderwijsniveau's voorkomt, zijn er absoluut gezien toch vooral heel wat lager geschoolden die als huisvrouw naast de arbeidsmarkt blijven staan (figuur 2).

Figuur 2.

Niet-beroepsactieve personen (25-64 jaar) naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en socio-economische positie (Vlaams Gewest; 2004)

1.3 Nationaliteitskloof

De 60 000 inwoners met een nationaliteit van buiten de Europese Unie vormen geen omvangrijke bevolkingsgroep in Vlaanderen, maar lopen wel een sterk verhoogd risico om niet deel te nemen aan de arbeidsmarkt (44,1%, tegenover 25% bij de EU-inwoners). Hoewel het onderwijsniveau ook bij de niet-EU-inwoners een discriminerende factor is, blijft het verschil tussen laaggeschoolden (52,3% niet-beroepsactief) en hooggeschoolden (36,1% niet-beroepsactief) relatief beperkter dan bij andere bevolkingsgroepen. Voor de hooggeschoolde niet-EU-inwoners is het blijkbaar geen evidentie om hun diploma te verzilveren op de arbeidsmarkt. Het aandeel van niet-beroepsactieven bij de inwoners met een nationaliteit van buiten de Europese Unie is vrij sterk gedaald de voorbije vier jaar (-8,2 procentpunten).

1.4 Onderwijskloof

Het onderwijsniveau loopt als een rode draad doorheen het participatie-verhaal van ouderen, vrouwen en niet-EU-inwoners. Bij de andere bevolkingsgroepen is het onderwijsniveau echter ook een sterk bepalende factor voor arbeidsdeelname. Globaal genomen is 43,7% van de laaggeschoolden tussen 25 en 64 jaar niet-beroepsactief, bij de middengeschoolden 19,3% en bij de hooggeschoolden 11,4% (tabel 1). Door de toenemende scholarisatie van de bevolking nam weliswaar het aantal laaggeschoolde personen af, maar het aandeel niet-beroepsactieven bij de laaggeschoolden verminderde nauwelijks sinds 2001 (-1,7 procentpunt); dit in tegenstelling tot de relatief sterke daling bij de andere kansengroepen.

Naast (brug)pensioen en huishouden duiken vooral bij de lager geschoolden arbeidsongeschiktheid en werkloosheid op als redenen om afwezig te blijven van de arbeidsmarkt (figuur 2). Ter illustratie: bij de kleine groep van laaggeschoolde mannen tussen 25 en 49 jaar die niet-beroepsactief zijn, typeert zelfs meer dan de helft zichzelf als niet geschikt om te werken omwille van gezondheidsredenen (54%) en een kwart als teruggetrokken werklozen (24,4%).

2 Competenties mobiliseren

De inhoudelijke typering van de niet-beroepsactieven is zeer divers en wijst er op dat de algemene arbeidsmarktcontext op meerdere vlakken niet aangepast is aan de behoeften of wensen van de betrokkenen. Theoretisch is er een ruime activeringsmarge, doch de voorwaarden om langer of opnieuw te kunnen werken zijn niet steeds voldaan. Bovendien sluiten aanbod en vraag naar

kwalificaties vaak niet bij elkaar aan. Deze mismatch speelt vooral de laaggeschoolden parten en ligt wellicht aan de basis van het feit dat de verbetering die we bij de meeste risicogroepen vaststelden niet in dezelfde mate van toepassing is voor de laaggeschoolden. Voor hen is het activeringsdebat tevens een scholings- en competentiedebat. Een intensifiëring van het beleid gericht op de ontwikkeling, versterking en erkenning van hun individuele vaardigheden en competenties is dan ook geenszins een overbodige luxe. In 2004 bleef de opleidingsparticipatie van laaggeschoolde Vlamingen tussen 25 en 64 jaar beperkt tot 3,9%, tegenover 18% bij de hogeschoolden. Op dat vlak is er dan ook nog heel wat ruimte om via het stimuleren van permanente vorming en opleiding de arbeidsmarktkansen van de zwakste groepen te verhogen. In het hernieuwde Pact van Vilvoorde kwamen de Vlaamse Regering en de sociale partners alvast overeen om naast de algemene opleidingsnorm van 12,5% van de volwassen bevolking te streven naar een opleidingsdeelname van minstens de helft van dat cijfer bij de kortgeschoolden.

Vertrekkende van het principe van evenredige arbeidsdeelname kan een activeringsbeleid dat gericht is op de verbetering van participatie-voorwaarden en gekoppeld is aan een competentiebeleid niet alleen meer mensen op de arbeidsmarkt brengen en hen langer aan het werk houden, maar tegelijkertijd ook een van de meest fundamentele knelpunten van de arbeidsmarkt, de ongelijkheid qua kansen, proberen weg te werken.